

**INFOBLAD
2005/4**

**ANTWERPSE VERENIGING
BODEM ^{EN} GROTONDERZOEK**

Bestuur van de Antwerpse Vereniging voor Bodem- en Grotonderzoek

- Zetel:** Gerarduslei 35, 2180 Ekeren
- Voorzitter:** Eugène Warmenbol, Van Elewycckstraat 36, 1050 Brussel
02 640 81 48 - ewarmenb@ulb.ac.be
- Secretaris:** Marc Hendrickx, Kipdorp 37/21, 2000 Antwerpen
03 237 63 63 - marc.hendrickx@tijd.com
- Penningmeester:** Pieter Oomen, Hoornstraat 12, 2000 Antwerpen
03 234 20 72 - pieter.oomen@pandora.be
- Leden:** Stefaan Grieten, Gratiekapelstraat 24, 2000 Antwerpen
0497 452 802 - stefaan.grieten@skynet.be
Anne-Mie Havermans, Gerarduslei 35, 2180 Ekeren
03 665 02 19 - annemie.havermans@pi.be
Petra Maclot, Korte Brilstraat 7, 2000 Antwerpen
03 234 20 99

LIDGELD: € 20 per jaar – Rekeningnummer 320-0740973-60

Leden ontvangen per jaar tweemaal het BULLETIN en viermaal het INFOBLAD. Zij hebben toegang tot alle activiteiten, rondleidingen en voordrachten. Deze worden steeds aangekondigd in het Infoblad en via de website. Nog voorradige Bulletins zijn te koop bij de penningmeester.

Niets uit deze uitgave mag worden veeelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaandelijke schriftelijke toelating van de uitgever.

Lay-out: Wim Strecker, Antwerpen – info@strecker.be

Verantwoordelijke uitgever: Marc Hendrickx; Kipdorp 37/21, 2000 Antwerpen.

AGENDA

STATUTAIRE JAARVERGADERING

De statutaire jaarvergadering zal plaatsvinden op maandag 27 februari 2006 om 20 uur, in de salons Arcadia, Venusstraat 19 in Antwerpen.

Het programma van die avond ziet eruit als volgt:

- Voorlezen van het verslag van de statutaire jaarvergadering van 21 maart 2005.
- Voorlezen van het financieel verslag over het jaar 2005 ter goedkeuring door de leden.
- Voorleggen van de financiële vooruitzichten voor het jaar 2006.
- Verslag over de werking van het jaar 2005.
- Prognose voor het jaar 2006.
- Voorstel tot uitbreiding van het bestuur met de heer Wim Strecker ter stemming door de leden.

De vergadering wordt gevolgd door een voordracht

TIM BELLENS, stadsarcheoloog

De activiteiten van Antwerpse archeologische dienst.

Na de voordracht wordt door het bestuur een receptie aangeboden.

Hernieuwing lidmaatschap – Lidmaatschapsbijdragen

De jaarlijkse bijdrage blijft behouden op 20,00 EUR.

Deze geeft recht op:

- deelname aan de activiteiten
- toegang tot de voordrachten
- 4-maal per jaar het INFO-blad
- 2-maal per jaar het BULLETIN

Hierbij vragen wij onze leden de bijdrage voor 2006 over te schrijven op rekening ING: 320-0740973-60

Vondstmeldingen

GROTE GODDAARD 36

Moderne kopie van het Bononiensisplan, met v.l.n.r. het hoekhuis Grote Goddaard - Wolstraat (met pomp, geattesteerd op het 'plan primitif'), het nr. 38 (nu een hedendaagse trapgevel), het nr. 36, het lagere buurhuis rechts ervan (later verhoogd tot een lijstgevel) en de voorgangers van de panden naast het bekende Ommeganck-huis... - Inzet: het actuele nr. 36.

Al een paar decennia onderzoekt de vereniging waar en wanneer de gelegenheid zich voordoet naar sporen van zogenaamde pretraditionele architectuur, zoals korbeelconstructies en resten van houten gevelonderdelen. Een paar maanden geleden vonden we bij een werkbezoek aan het pand Grote Goddaard 36 (de vroegere brocantewinkel aan de westzijde van de straat, aan de Wijngaardbrug) opnieuw een aantal elementen die het verhaal van dit soort vroegere architectuur moeten aanvullen.

Archiefonderzoek leert dat de westzijde van de Grote Goddaard van zuid naar noord bestaat uit panden met de huisnamen *Cleyne Clocke* (het hoekhuis met de Wolstraat), *Corenblom* (de hedendaagse trapgevel), een naamloos pand, nog een naamloos pand, het *Schilt van Artois*, *Den Naem Jhesus*,

Fragment van een panoramisch gezicht vanuit de Sint-Carolus Borromeuskerk (SAA)

Dry Granaetappels, Rupelmonde, het Spaensch Oorcussen, het Bourgoens Cruys int Vierstael, nog eens Spaensch Oorcussen, de Maelderye enz.

Het was een hele opdracht om de juiste huisnaam aan de panden toe te wijzen: notaris Ketgen hanteerde immers een bijwijlen erg verwarrende oriëntatie en bovendien moest ergens de ingang naar een achterpand worden ingecalculeerd...

Hoe dan ook, ons pand nr. 36, net ten noorden van de *Corenblom*, bleek geen huisnaam te bezitten, en bovendien in de verschillende akten geen enkele informatieve beschrijving op te leveren. Niet te verwonderen overigens: het is een zeer klein pand, slechts twee traveeën breed met verder geen bijzondere kenmerken. Toch kan zo'n klein pandje wel wat informatie opleveren. De moerbalk van de benedenverdieping, die loodrecht op de straat ligt, vertoont korbeelgaten, wat inderdaad wijst op een pretraditionele constructie, hier met duidelijke overkraging van de bovenverdieping naar de straat toe. Op de huidige eerste verdieping zijn zelfs kromstijlen aanwezig, compleet met telmerken en al!

Hoe het pand er uit zag vóór de latere verstening, kan vermoedelijk afgeleid worden uit het bekende Bononiensisplan (zie afbeelding, een latere kopie van het plan), waar op die plaats een houten gevel zichtbaar is met daknok evenwijdig met de straat en een opvallend zware dakkapel met spitsboogmotief. Dat deze dakkapel door Bononienis niet zomaar werd afgebeeld, blijkt uit de inkepingen in de gordingen van de dakconstructie, die binnenin werden teruggevonden. Mogelijk werden alle constructieve balken bij de verstening hergebruikt, en kwam een klassiek drielicht in de plaats van de dakkapel - dat suggereert in elk geval een bouwaanvraag uit 1836.

Terloops weze opgemerkt dat het pand op het Bononiensisplan op de benedenverdieping rechts een deuropening vertoont: het is de doorgang naar een nu nog bestaand merkwaardig achterhuis met classicistische gevelopbouw van circa 1790 (*Bouwen door de eeuwen heen*, 3na, p. 438).

Een groot deel van de pretraditionele constructie van het pand is binnenin nog aanwezig; de traditionele dakkapel die uit de bouwvergunning van 1836 kan afgeleid worden, gaat terug op een zware houten voorganger wiens sporen binnenin te traceren zijn, en dit alles komt in dit geval geheel overeen met Bononiensis.

Gevelafwerking

In een vorig infoblad richtten we al de aandacht op de soms opvallend verzorgde afwerking van gevelmetselwerk. Af en toe komt deze afwerking tevoorschijn wanneer jongere afwerkingslagen afbladderen of wanneer de gevel wordt gedecapeerd. In het laatste geval is het zaak de sporen zo snel mogelijk te documenteren.

Onlangs vonden er verbouwingswerken plaats aan de Grote Goddaard 11. Alhoewel de gevelordonnantie met het diamantpoortje en venster ernaast in de loop der tijden zwaar werd verbouwd (dat wil zeggen voor een deel werd vernield), bleek rond het poortje toch nog erg mooi verzorgd metselwerk zichtbaar, wat weer eens illustreert hoe een aantal gevels oorspronkelijk werden afgewerkt. Deze vondst betekent een nieuw element in een voortdurend groeiende documentatie over dit soort verfijnde afwerking. Eerder werden toepassingen gevonden in onder meer panden in de Venusstraat (twee vondsten), in de Grote Kraaiwijk 2 en 8 en in de Reyndersstraat (*Grote Witte Arend*).

MARC HENDRICKX

Een merkwaardig schilderij

Het gebeurt wel eens dat een auteur na de publicatie van een artikel of werkstuk een leuk document vindt dat precies het onderwerp betreft dat hij behandelde.

Welnu, recent meldde een wakker AVBG-lid dat de stedelijke musea onlangs een schilderij verwierven dat wel zeer goed aansluit bij de voordracht van 7 november jongstleden over de Antwerpse Burcht. Het

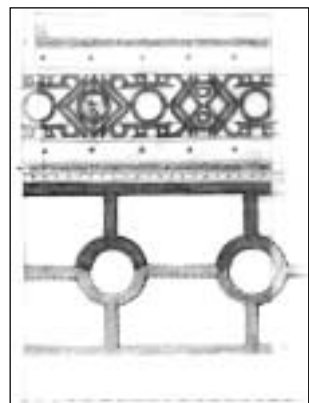
betreft het schilderij *De begrafenis* van Hendrik Schaefels uit 1851. Het tafereel toont onder meer de Sint-Walburgiskerk, gezien vanuit de noordoostelijke hoek van het Burchtplein, ongeveer vóór de Vierschaar. Om auteursrechtelijke redenen wordt hierbij enkel een afdruk in lage resolutie gepubliceerd.

Aangezien de Sint-Walburgiskerk tussen 1816 en 1818 gesloopt werd, moet Schaefels zich gebaseerd hebben op iconografische bronnen, waarbij hij duidelijk wel de gebouwen 'hoger' afbeeldde dan ze in werkelijkheid waren. De houten aanbouwsels tegen het koor van de kerk komen wel mooi overeen met de etsen van Linnig en Dujardin van de zogenaamde Houten Verdoemenis.

MARC HENDRICKX

Muurschilderingen

Op 2 december 2005 sprak Petra Maclot (AVBG) over *'Muurschilderingen als onderdeel van de interieurarcheologie in Antwerpen'* op het zesde Kunsthistorisch seminarie van het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium, *'Muurschilderingen in België'*. Samenvattingen van alle toen in Brussel voorgedragen teksten zijn beschikbaar in pdf-formaat op de website van het KIK/IRPA - Zie: www.kikirpa.be/www2/Site_IRPA/nl/Actu/2005/Seminaire6.html

Rechts: opmetingstekening door Petra Maclot (ongepubliceerd).

Schoonselhof nu!

Is er! Vierkant en rond, als boek met een schijfje.

Met de publicatie beoogde de Erfgoedcel Antwerpen een frisse kijk op de Antwerpse parkbegraafplaats. Steen, brons en groen leiden naar figuren, verhalen en geschiedenis, maar kennen ook een actueel beleven. En dan is er de ruimere context, zowel sociaal als landschappelijk. Diverse auteurs van tekst en beeld werden geschaard rond dit project. Verwacht geen klassieke inventaris of een wandelparcours, de bijdragen over ruim honderd grafmonumenten van kunsthistorica Anne-Mie Havermans werden ingebed in beschouwende en historische essays en literaire bijdragen. Foto-impressies en een documentaire film tonen het nu, nog immer levend met dood.

WIM STRECKER

Het boek *Schoonselhof nu! Een eigentijdse visie op de Antwerpse necropool* met dvd *Schoonselhof nu! In leven en dood* is een uitgave van de Erfgoedcel Antwerpen, 2005. Jan Robert redigeerde de bijdragen van Anne-Mie Havermans, Luc Verpoest, Marc Jacobs, Wim Cuyvers, Kristien Hemmerechts en Tom Lanoye. Met foto's van Carl De Keyzer en een documentaire film van Peter Germis – info@erfgoedcelantwerpen.be – www.erfgoednet.be/antwerpen/index.cfm – Te koop in de stadswinkel.

*Anne-Mie Havermans
bij een excursie op
Schoonselhof, 2005.*

Vondst op de stedelijke begraafplaats Schoonselhof

Nog vele geheimen blijven versluierd op Schoonselhof, er komen er zelfs bij. Op perk X, west, staat sinds jaren de portiek van de familie Schepens op een Bijzondere Vergunning of B.V. (een dure vergunning, op een hoek of op perk H, niet gebonden aan de beperkingen van afmetingen van de 'gewone' vergunningen). Tot ieders verbazing verscheen dit na-jaar in deze portiek een levensgroot bronzen beeld van een jongen, deze sculptuur was in 1995 verdwenen.

De 11-jarige Theo Schepens (1931-1943) stierf na een val met zijn fiets in Remouchamps. Het levensgroot beeld is gesigneerd door beeldhouwer Edward Vereycken (1893 – 1965 of 1967).

Verreycken, leerling aan de Koninklijke Academie, erna aan het Nationaal Hoger Instituut voor Schone Kunsten in Antwerpen, greep in 1919 net naast de begeerde *Grote Prijs van Rome*. De eerste prijs werd niet toegewezen, hij werd tweede.

Kort na de Eerste Wereldoorlog werd hij ondervoorzitter van de dan opgerichte kunstkring Akos (Antwerpsche Kunstenaars Oudstrijders). Zo is het niet verwonderlijk dat hij tal van bronssculpturen voor gedenktekens aan de oorlogsslachtoffers zal realiseren. In Antwerpen het *Gedenkteken voor het 7de Linie(regiment)* in het Nachtegalenpark (Vogelzang) (1930), in Brussel het *Gedenkteken voor de Belgische Infanterie* op het Poelaertplein (1933-1935), verder ook in Zwijndrecht (1923) en Hasselt. Voor de twee eerstgenoemde tekende de Antwerpse stadsarchitect Antoon De Mol (1891-1962) voor het architecturaal ontwerp.

ANNE-MIE HAVERMANS
i.s.m. WIM STRECKER

Literatuur

De bibliotheek van het *Stedelijk Informatiecentrum Archeologie en Monumentenzorg* wordt voortdurend verrijkt met nieuwe eindverhandelingen. Tal van deze studies behandelen aspecten van de Antwerpse archeologie. Geïnteresseerden kunnen ze na afspraak ter plaatse consulteren (Kloosterstraat 15, 2000 Antwerpen, tel. 03 232 92 08).

HERREMANS, D. 2003-2004: *De topografische evolutie van het Antwerpse stadsgebied. Ontwikkeling en verdediging van de Romeinse tijd tot de eerste stadsuitbreiding* (RUG, promotor Prof. dr. J. De Meulemeester, 3 dln).

PARRET, J. 2003-2004: *Steengoed import in Antwerpen (1400-1800): De sites 'Het Steen' en het 'Bisschoppelijk Paleis'* (VUB, promotor Prof. Dr. F. Verhaeghe, 4 dln).

TEUGHELIS, N. 2003-2004: *Analyse en interpretatie van de laat 18de- tot 19de-eeuwse ceramiek uit een afvalcontext in het Centrum Elzenveld (Oud Gasthuis Sint Elisabeth), Antwerpen* (VUB, promotor Prof. Dr. F. Verhaeghe, 3 dln).

WYNS, R. 2004-2005: *Techno-, typo-, chronologische studie en interpretatie van het aardewerk uit een post-middeleeuwse afvalput, site Antwerpen, Bogaerdestraat* (VUB, promotor Prof. Dr. F. Verhaeghe, 3 dln).

Verantwoordelijke uitgever:
Marc Hendrickx, Kipdorp 37/21, 2000 Antwerpen